SEJ
SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JĘZYK

Tom 17/2023, ss. 265-269
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2023.17(16)
www.sej.mazowiecka.edu.pl
Otrzymano: 10.02.2023
Zaakceptowano: 12.02.2023
Opublikowano: 21.09.2023

**Marian Stepulak**
Akademia Mazowiecka w Płocku

# Recenzja książki Ewy Bartuś, Sylwii Kwiatkowskiej, Kamili Zdanowicz-Kucharczyk pod tytułem „Grupy zagrożone wykluczeniem w czasie pandemii", Płock: Wydawnictwo Naukowe Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku, ss. 127.

W ostatnim czasie powstało wiele publikacji odnoszących się do funkcjonowania człowieka indywidualnie i społecznie w różnych grupach odniesienia w sytuacji pandemii. Niniejsza monografia również podejmuje tę problematykę w specyficznych kontekście, który stanowią grupy zagrożone wykluczeniem w czasie pandemii. Współcześnie żyjący człowiek pielęgnuje rozmaite kulty. Jednym z nich jest „kult łatwości". Oznacza to, iż wielu ludzi wartościuje jakość swojego życia poprzez pryzmat przyjemności i dobrobytu. Jednocześnie innych traktuje według kryterium „mieć", urody, kompetencji, umiejętności, wiedzy, zdolności i inteligencji. Wszelkie fizyczne ograniczenia uznaje za nieznośną klęskę. Z kolei życie codzienne, małżeńskie i rodzinne ma być lekkie, proste i bardzo miłe. Natomiast wszelka ludzka niepełnosprawność, choroba, podeszły wiek bądź cierpienie i ból bądź wykluczenie społeczne traktowane jest jako piętno i stygmat [1].

Książka posiada strukturę swoistej triady. Część pierwsza autorstwa Kamili Zdanowicz-Kowalczyk nosi tytuł: „Dziecko w pieczy zastępczej w czasie pandemii". Autorka

[1] M. Łobacz, A. Paszkiewic, Osoba z niepełnosprawnością intelektualną w dobie globalizacji, Lublin 2015: Wydawnictwo KUL, s. 173; M.Z. Stepulak, W. Kowalski, Zjawisko bezdomności w świetle teorii badań w Lublinie i województwie lubelskim, Lublin 2015, s. Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, s. 5.

analizuje dzieci jako grupę zagrożoną wykluczeniem w czasie pandemii. Istotną kwestią jest rozwiązywanie systemowe opieki nad dziećmi w Polsce przed pandemią. Autorka następnie opisuje realia życiowe opieki nad dziećmi w Polsce przed pandemią. Kolejny element tej części odnosi się do wymiaru empirycznego. Autorka bowiem zajęła się realiami życiowymi opieki nad dziećmi w Polsce w czasie pandemii. Wyniki badań zostały opracowane według takich aspektów jak: a) codzienność pandemiczna w pieczy zastępczej oraz b) edukacja zdalna w pieczy zastępczej. Na zakończenie tej części zostały poddane naukowej refleksji pandemiczne sukcesy i porażki w opiece nad dzieckiem w formie podsumowania.

Część druga tejże publikacji nosi tytuł: „Osoby z niepełnosprawnością w czasie pandemii". Autorką jest Ewa Bartuś. Na początku podjęte są ustalenia metodologiczne co do niepełnosprawności i ich modeli. Następnie rozważane jest zagadnienie niepełnosprawności jako źródła zagrożenia wykluczeniem społecznym. Trzeci element odnosi się do osób z niepełnosprawnością w czasie pandemii COVID-19 w następujących dymensjach: a) systemowe rozwiązania wobec osób z niepełnosprawnością w czasie pandemii; b) dzieci i młodzież szkolna z niepełnosprawnością w czasie pandemii; c) osoby z niepełnosprawnością w domach pomocy społecznej i innych formach pomocy instytucjonalnej. Kolejny element tej części to blaski i cienie pandemii – z praktyki pomocy i wsparcia wobec osób z niepełnosprawnością. Na końcu zaś zamieszczone są wnioski dla rozwiązań długofalowych.

W trzeciej części Sylwia Kwiatkowska podejmuje zagadnienie pod tytułem: „Senior w czasie pandemii – próba analizy wybranych problemów". Na początku naukowej analizie podjęty jest problem „senior", „starzenie się", „starość", „jesień życia" i „pandemia". Następnie Autorka odnosi się do zagadnienia: senior w grupie ryzyka wykluczenia społecznego – prawda czy mit? W dalszej kolejności omówione jest zagadnienie: senior w „koronie" – o dobrych i złych praktykach. Na koniec naukowej refleksji poddane jest zagadnienie dotyczące szczepienia seniorów. Całość tej części zamknięta jest zakończeniem.

Autorki zamieszczają wspólne zakończenie, bibliografię oraz załączniki w postaci przeprowadzonego wywiadu ze starszą osobą.

W sensie merytorycznym niniejsza monografia stanowi cenne studium odnoszące się do wybranych grup zagrożonych wykluczeniem w czasie pandemii. Wydaje się, iż bardzo pożądanym zabiegiem metodologicznym byłaby zmiana tytułu pracy na: „Wybrane grupy zagrożone wykluczeniem w czasie pandemii". Autorki bowiem odniosły się jedynie do trzech grup: dziecko w pieczy zastępczej, osoby niepełnosprawne oraz osoby w wieku senioralnym, a nie do większości problemów osób z wykluczeniem społecznym.

Według K. Zdanowicz-Kucharczyk podejmuje bardzo specyficzny temat, jakim jest sytuacja dziecka w pieczy zastępczej w czasie pandemii. Dzieci jako osoby bezbronne i słabe są szczególnie zagrożone wykluczeniem, zwłaszcza w czasie pandemii. Autorka podaje dane: w czasie pandemii panującej na świecie wzrasta skrajne ubóstwo dzieci. Dzieci nie miały możliwości chodzenia do szkoły. Nie były w stanie podejmować edukacji zdalnej. Dzieci żyły w izolacji społecznej. Miały również ograniczony dostęp do

usług z zakresu zdrowia psychicznego. Wiele dzieci cierpiało na skutek zahamowania przyrostu masy ciała lub ostrego nieożywienia. Dzieci zagrożone były zachorowaniem na odrę w związku z przerwaniem kampanii szczepień. Dzieci uchodźców i osób ubiegających się o azyl nie mogły uzyskać dostępu do pomocy społecznej związanej z COVID-19 z powodu zamkniętych granic oraz rosnącej ksenofobii i wykluczenia. Około 3 mld ludzi na świecie nie ma w domu podstawowych urządzeń sanitarnych. Ważnym elementem tego rozdziału jest problem rozwiązania systemowej opieki nad dziećmi w Polsce przed pandemią oraz przedstawienie realiów życiowych opieki na dziećmi w Polsce przed pandemią. Autorka wspomina o wielu trudnościach związanych z opieką nad dziećmi. Chodzi tutaj m.in. o trudności z przystosowaniem się do życia w rodzinie oraz naruszanie elementarnych praw dziecka. W następnej kolejności zaprezentowane są badania dotyczące opieki nad dziećmi w sytuacji pandemii. Ich wyniki wyraźne wskazują na pogorszenie się dotychczasowej sytuacji, która i tak była dosyć trudna. Część ta jest napisana bardzo precyzyjnie z przywołaniem aktualnych badań i szczegółowych statystyk. Bardzo ciekawie został przestawiony problem edukacji zdalnej w pieczy zastępczej. Na początku były to problemy natury technicznej, powstawało szereg nieporozumień pomiędzy nauczycielem a opiekunem. Ważne było również podejście dziecka do nauki, które zależało też od jego możliwości intelektualnych, jak też od pracy nauczyciela i jego chęci współpracy z opiekunem. Na ogromne uznanie zasługuje podsumowanie tej części zatytułowane: „Pandemiczne sukcesy i porażki w opiece nad dzieckiem". Jest to swoista naukowa analiza problemu z uwzględnieniem pozytywnych i negatywnych stron.

Druga część książki autorstwa E. Bartuś to naukowa refleksja nad osobami z niepełnosprawnością w czasie pandemii. Na początku w interesujący sposób przedstawione są definicje oraz modele niepełnosprawności. Następnie Autorka analizuje niepełnosprawność jako źródło zagrożenia wykluczeniem społecznym. Kolejny element tego rozdziału dotyczy osób z niepełnosprawnością w czasie pandemii COVID-19. W tym ujęciu uwaga została zwrócona na trzy aspekty problemu. Pierwszy z nich odnosi się do systemowego rozwiązania wobec osób z niepełnosprawnością w czasie pandemii. Drugi aspekt skoncentrowany jest na kwestii dzieci i młodzieży szkolnej z niepełnosprawnością w czasie pandemii. Trzeci aspekt odnosi się do osób z niepełnosprawnością w domach pomocy społecznej i innych formach pomocy instytucjonalnej. Bardzo ciekawym i innowacyjnym elementem tej części pracy jest problem pt. „Blaski i cienie pandemii – z praktyki pomocy i wsparcia wobec osób z niepełnosprawnością". Autorka w bardzo syntetyczny i koherentny sposób wskazała mocne i słabe strony pomocy i wsparcia wobec osób z niepełnosprawnością. Zostały również adekwatnie wyprowadzone wnioski dotyczące rozwiązań długofalowych. Pojawienie się pandemii zaskoczyło osoby udzielające pomocy i wsparcia. Jednym z elementów zaskoczenia to obecność w sieci, zagrożenia w sieci czy uzależnienia od sieci. Z drugiej strony Internet pozwolił osobom niepełnosprawnym otworzyć okno na świat. Pandemia najbardziej dotknęła osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębszym oraz niepełnosprawnością wieloraką. W tej sytuacji nastąpiło uniemożliwienie stymulacji ich rozwoju. Bardzo trafna jest też konkluzja Autorki: „Należy pamiętać o tym, że wiele obszarów, wiele osób i rodzin pozostało

w cieniu kryzysu. Warto ich sprawę wyprowadzić na światło, do czego zachęcam także innych badaczy. Bolesna lekcja pomocy, wsparcia i postawy obywatelskiej trwa. Obyśmy przyswoili ją z pożytkiem" (s. 66).

Trzecia część monografii, której Autorką jest Sylwia Kwiatkowska jest bardzo syntetyczna i innowacyjna. Część ta dotyczy zagadnienia „Senior w czasie pandemii – próba analizy wybranych problemów". Na początku dokonana jest naukowa analiza pojęć na bazie literatury. Są to takie pojęcia jak: „senior", „starzenie się", „starość", „jesień życia" oraz „pandemia". W następnej kolejności Autorka dokonuje próby rozwiązania podstawowego dylematu: Senior w grupie ryzyka wykluczenia społecznego – prawda czy mit? W sytuacji senioralnej można mówić o czterech kluczowych elementach przypisywanych określeniu istoty wykluczenia: a) brak niewykonalności; b) niezdolność do uczestnictwa w życiu społecznym; c) ograniczony lub utrudniony dostęp do zasobów, dóbr i instytucji; d) nierealizowanie bądź realizowanie w jedynie niewielkim stopniu praw społecznych oraz ubóstwo i deprywacja potrzeb. Autorka przywołuje również najważniejsze regulacje prawne dotyczące osób starszych w randze ustaw. Przytacza również ważne dla polityki senioralnej fakty. Kolejny element tej części rozdziału dotyczy dobrych i złych praktyk w kontekście seniora w „koronie". W tym kontekście Autorka pisze, iż: „Okazało się również, że seniorzy nie posiadają dogłębnej wiedzy na temat panującej pandemii COVID-19, nie radzą sobie z otrzymywaniem tzw. e-recepty, nie potrafią skontaktować się z lekarzem rodzinnym, ani też umówić się z lekarzem specjalistą. Nowe zalecenia są dla nich bardzo skomplikowane i nie radzą sobie tak, jak wcześniej zakładano" (s. 103). Autorka wspomina, iż na stronie ministerstwa można odnaleźć szereg zaleceń profilaktycznych związanych z ochroną seniorów przed zakażeniem oraz dodatkowe zalecenia. Ważnym elementem pomocowych jest pomoc seniorom w aspekcie szczepień. Po analizie informacji ministerialnych powstał harmonogram szczepień przeciw COVID-19 dla seniorów i osób kwalifikujących się jako senior. Autorka przewiduje, że powrót do czasów sprzed pandemii będzie trudny, ponieważ każdy z nas musi nauczyć się funkcjonowania w zupełnie nowej i rygorystycznej sytuacji społecznej.

Od strony merytorycznej i metodologicznej niniejsza monografia nie wzbudza wątpliwości czy jakichkolwiek kontrowersji. W pełni zasługuje na wysoką, pozytywną ocenę.

Strona formalna książki jest ciekawa i poprawna. Okładka książki jest zaprojektowana oryginalnie z wyeksponowaniem istotnych problemów poruszonych w książce. Zamieszczone jest również zdjęcie Autorek z ich krótkimi biogramami naukowymi. Grafika jest przejrzysta i przyjemna dla oka Czytelnika. Praca jest sformatowana we właściwy sposób. Trudno dopatrzyć się rażących błędów językowych czy też błędów interpunkcyjnych. Przypisy zamieszczone są we właściwy sposób. Bibliografia również sporządzona jest starannie i konsekwentnie. Wydruk jest bardzo czytelny nawet dla osób starszych, podobnie sporządzone są tabele oraz teoretyczne modele.

Wszystkie trzy Autorki umieściły wspólną bibliografię na którą składa się: 66 pozycji papierowych, 14 odniesień do naukowych źródeł Internetowych, 64 stron Internetowych oraz 12 aktów prawnych. Na uwagę zasługuje aktualność przywoływanych

publikacji oraz jej umiejętne wykorzystanie w przedstawionym dyskursie naukowym. Cytowane pozycje odnosiły się do różnych dyscyplin naukowych, m.in.: praca socjalna, socjologia, historia, polityka społeczna, prawo, gerontologia społeczna, pedagogika oraz psychologia.

Książka wpisuje się w aktualny obszar badań naukowych dotyczących wykluczenia społecznego w sytuacji pandemii COVID-19. Stanowi przy tym doskonałą pomoc dla profesjonalistów wielu dziedzin i dyscyplin naukowych. Monografia ta będzie także pomocna studentom różnych kierunków studiów.

# Recenzenci

1. Irena Androszczuk (Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie)
2. Zbigniew Babicki (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
3. Józef Bednarek (Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie)
4. Barbara Bilewicz – Kuźnia (Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie)
5. Stanisław Chrobak (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
6. Beata Cieśleńska (Akademia Mazowiecka w Płocku)
7. Agnieszka Głowala (Akademia Mazowiecka w Płocku)
8. Andrzej Kansy (Akademia Mazowiecka w Płocku)
9. Oleksandr Kuchai (Narodowy Uniwersytet Zasobów Biologicznych i Naturalnych w Kijowie)
10. Zofia Kuźniewska (Akademia Mazowiecka w Płocku)
11. Anna Kwiatkowska (Instytut Psychologii, PAN)
12. Piotr Mazur (Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie)
13. Jan Niewęgłowski (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
14. Beata Płaczkiewicz (Akademia Mazowiecka w Płocku)
15. Agnieszka Rumianowska (Akademia Mazowiecka w Płocku)
16. Tadeusz Sakowicz (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach)
17. Barbara Surma (Akademia Ignatianum w Krakowie)
18. Adam Solak (Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie)
19. Dorota Turska (Akademia Mazowiecka w Płocku)
20. Ireneusz Werbiński (Akademia Jagiellońska w Toruniu)
21. Ewa Wiśniewska (Akademia Mazowiecka w Płocku)